

ЗАГÁЛЬНІ ЗАСАДИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРА́ННЯ – система встановлених законом (ст. 65 КК) і обов’язкових для суду взаємопов’язаних і взаємодіючих між собою вихідних вимог (відправних правил), із яких має виходити суд, визначаючи умови, підстави, порядок та межі призначення покарання і якими він повинен керуватися, обираючи певний вид та конкр. міру покарання за кожним крим. провадженням і щодо кожної особи, якій покарання призначається.

З. з. п. п. характеризуються, поперше, тим, що вони є обов’язковими для суду, бо закріплені безпосередньо в законі як певні вимоги, якими суд повинен керуватися у кожному конкр. випадку і не має права ігнорувати жодну з них при призначенні покарання. По-друге, ці вимоги мають характер відправних (вихідних) правил, бо визначають ті осн. напрями, заг. підходи, за якими здійснюється діяльність суду щодо призначення покарання і які дозволяють йому визначити: за яких умов, на яких підставах, у якому порядку, в яких межах і з урахуванням яких обставин, що характеризують злочин і особу винного, мають бути обрані йому певний вид і конкр. міра покарання. По-третє, ці засади є дійсно заг., бо мають універсальний характер і застосовуються при призначенні покарання за будь-яким крим. провадженням, в усіх без винятку випадках і щодо кожного винного. Саме за цією ознакою З. з. п. п. відрізняються від т. зв. спец. правил призначення покарання, які передбачені в ч. 3 ст. 43, ч. 2 і 3 ст. 68, ст. 69, 69¹, 70–72, 99–103 КК і використовуються судом лише за наявності за-

значених у цих нормах особл. умов. Нарешті, З. з. п. п. – це не просто сума окр. вимог (правил), а певна цілісна їх система, кожен елемент якої взаємопов’язаний і взаємодіє один з ін. і не суперечить один одному. Жодна із З. з. п. п. не має пріоритету перед ін., усі вони рівноцінні й рівнозначні, бо кожна розвиває, уточнює, доповнює і якоюсь мірою навіть коректує ін. Тому будь-яка із цих вимог не може враховуватися лише сама по собі, ізольовано, окремо від ін., бо всі вони знаходяться в певному співвідношенні одна з ін., а це обумовлює, що вони повинні враховуватися судом в їх сукупності – єдності, взаємозв’язку й взаємодії.

Перша вимога З. з. п. п. полягає в тому, що суд призначає покарання в межах, установлених у санкції статті (санкції частини статті) Особл. част. КК, яка передбачає відповідальність за вчинений злочин (п. 1 ч. 1 ст. 65 КК). Це означає, що, за заг. правилом, суд може обрати тільки той вид покарання, який передбачений у санкції статті Особл. част. КК, та визначити його лише в тих межах, які встановлені в цій санкції.

Вимога закону про призначення покарання в межах санкції має характер заг. правила, але закон передбачає і винятки з нього, згідно з якими суд має право: 1) призначити не передбачене в санкції більш м’яке або більш суворе осн. покарання у випадках, зазначених у ч. 1 ст. 58, 62 і 69, ч. 3 ст. 99 КК; 2) призначити не передбачене в санкції дод. покарання у випадках, зазначених у ст. 54 та ч. 2 ст. 55 КК; 3) не призначити передбачене в санкції осн. або дод. покарання, якщо воно не може бути застосоване до неповнолітнього (ст. 98 КК);

4) не призначити передбачене в санкції як обов'язкове дод. покарання у випадках, зазначених у ч. 2 ст. 69 КК та ст. 77 КК; 5) вийти за верхню межу передбаченого в санкції осн. покарання у випадках, зазначених у ч. 2 ст. 53, ч. 2 ст. 70 і 71 КК; 6) вийти за нижню межу передбаченого в санкції осн. покарання у випадках, зазначених у ч. 3 ст. 43, ч. 2 та 3 ст. 68, ч. 1 ст. 69, ст. 69¹, ст. 99–102 КК.

Друга вимога 3. з. п. п. полягає у тому, що суд призначає покарання відповідно до положень Загал. част. КК (п. 2 ч. 1 ст. 65 КК). Це означає, що норми Особл. част. КК мають базуватися на нормах Загал. його част. і тому при призначенні покарання закон зобов'язує суд виходити не тільки з тих меж караності діяння, що встановлені у відповід. санкції, а й враховувати положення тих норм Загал. част. КК, які регламентують цілі, систему покарань (ст. 50, 51 КК), умови, підстави, порядок, межі та особливості застосування окр. його видів (ст. 53–64 КК), а також встановлюють ін. (спец.) правила призначення покарання, які здатні вплинути на обрання судом певного його виду і міри (ст. 52, 67–72 КК). Суд повинен враховувати і положення тих норм Загал. част. КК, які хоча безпосередньо і не пов'язані з призначенням покарання (напр., норми про дію закону в часі), але мають певне значення для вирішення цього питання. Тому, якщо між санкцією статті Особл. част. КК і відповід. приписами норм Загал. част. КК виникає колізія, то пріоритет при її вирішенні повинен надаватися ост.

Третя вимога 3. з. п. п. є конкр. проявом принципу індивідуалізації покарання і полягає у тому, що при призна-

ченні покарання суд зобов'язаний враховувати: а) ступінь тяжкості вчиненого злочину; б) особу винного та в) обставини, що пом'якшують і обтяжують покарання.

При визначенні ступеня тяжкості вчиненого злочину суд виходить не тільки з типової його характеристики, яка визначена в ст. 12 КК і відображена в санкції статті, що встановлена за злочин цього виду, а і всебічно враховує особливості конкр. злочину й обставин його вчинення (форму вини, мотиви, мету, спосіб і стадій його вчинення, кількість епізодів злочин. діяльності, роль кожного зі співучасників, характер і ступінь тяжкості наслідків, що настали, тощо).

Враховання особи винного припускає з'ясування судом і оцінку у вирокі не лише тих його властивостей, рис, якостей і особливостей, які пов'язані із вчиненням злочином, а й ін. даних, що всебічно характеризують винного (його вік, стан здоров'я, поведінку як до, так і після вчинення злочину, наявність не знятих чи не погашених судимостей, адм. стягнень, склад сім'ї (наявність на утриманні дітей та осіб похилого віку), матеріальний стан тощо).

При призначенні покарання суд спирається не тільки на ті обставини, які є ознаками складу злочину і впливають на його кваліфікацію, а й враховує цілий ряд ін. чинників, які хоча і знаходяться поза межами складу злочину, але свідчать про підвищений чи, навпаки, знижений ступінь тяжкості діяння й особи винного. Саме наявність у конкр. справі таких чинників, які згідно зі ст. 66 і 67 КК належать до обставин, що пом'якшують або обтяжують покарання, і може вплинути на

рішення суду про пом'якшення чи, навпаки, посилення міри покарання, що призначається винному.

Спираючись на З. з. п. п., винному має бути призначене судом таке покарання, яке є необхідним і достатнім для його виправлення і попередження нових злочинів, а більш суворий вид покарання із числа передбачених в санкції повинен призначатися лише у разі, якщо менш суворий буде недостатнім для досягнення мети покарання (ч. 2 ст. 65 КК).

Відповідно до ч. 5 ст. 65 КК у випадку затвердження вироком угоди про примирення або про визнання вини суд призначає покарання, узгоджене її сторонами. Це положення ч. 5 ст. 65 КК засноване на приписах розд. VI гл. 35 КПК, у ст. 468 якого зазначено, що в крим. провадженні можуть бути укладені угоди: а) про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим і б) про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим. Відповідно до ст. 471 і 472 КПК сторонами такої угоди узгоджується і питання про те: а) який саме вид покарання належить призначити та б) яка саме його міра має бути призначена. За умови, якщо угода відповідає вимогам закону, суд повинен її затвердити своїм вироком і призначити саме те покарання, яке було узгоджене сторонами угоди.

Лит.: Полтавець В. В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним законодавством України. Луганськ, 2005; Макаренко А. С. Суддівський розсуд при призначенні покарання в Україні. О., 2013.

В. І. Тютюгін.

ЗАЙНЯТТЯ ГРАЛЬНИМ БІЗНЕСОМ – злочин у сфері госп. діяльності. Відповідальність за нього передбачена ст. 203² КК. Визначення поняття «зайняття гральним бізнесом» у КК немає, диспозиція вказаної статті КК лише називає цей злочин.

Зміст диспозиції ст. 203² КК слід розкривати з урахуванням положень Закону України «Про заборону грального бізнесу в Україні». Зокрема, гральний бізнес визначено Законом як діяльність, яка пов'язана з орг-цією, проведенням та наданням можливості доступу до азартних ігор у казино, на гральних автоматах, комп'ютерних симуляторах, у букмекерських конторах, в інтерактивних закладах, в електронному (віртуальному) казино незалежно від місця розташування сервера. Азартна гра – будь-яка гра, обов'язковою умовою участі в якій є сплата гравцем грошей, у т. ч. через систему електронних платежів, що дає змогу учаснику як отримати виграш (приз) у будь-якому вигляді, так і не отримати його залежно від випадковості.

З. г. б. за ст. 203² КК може виражатися в діяльності, пов'язаній з орг-цією азартних ігор, їх проведенням та наданням можливості доступу до таких ігор. Тим самим Законом орг-ція і проведення азартних ігор визначені як діяльність організаторів азартних ігор, що здійснюється з метою створення умов для здійснення азартних ігор та видачі виграшів (прізів) учасникам азартних ігор. Організаторами азартних ігор Законом визнаються фіз. та юрид. особи – суб'єкти підприємницької діяльності, що здійснюють діяльність з орг-ції і проведення азартних ігор з метою

Національна академія правових наук України
Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЮРИДИЧНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

У двадцяти томах

Том 17

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Харків
«Право»
2017

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2
В27

Редакційна колегія 17-го тому:

В. Я. Тацій (голова),
В. І. Борисов (заступник голови),
В. І. Тютюгін (відповідальний секретар),
Ю. В. Баулін, П. С. Берзін, С. Б. Гавриш, В. К. Грищук,
Н. О. Гуророва, О. О. Дудоров, О. О. Житний, В. О. Навроцький,
М. І. Панов, Є. Л. Стрельцов, В. П. Тихий, Є. В. Фесенко

Координаційна і технічна робота з підготовки видання:

К. А. Новікова, Д. П. Євтуєва

В27 Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Харків : Право, 2016. — .

ISBN 978-966-937-048-8

Т. 17 : Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — 2017. — 1064 с. : іл.

ISBN 978-966-937-261-1

Видання є систематизованим зведенням знань про поняття, категорії, норми й інститути кримінального права, окремі злочини та їх групи, основні міжнародно-правові акти у сфері кримінального права. Розглядаються основні теоретичні і практичні проблеми науки та практики застосування кримінального законодавства України. Наводяться відомості про науково-дослідні установи, наукові видання з кримінального права, а також про відомих вчених України у галузі кримінально-правової науки.

Розраховане на науковців, викладачів, студентів вищих навчальних закладів, працівників органів кримінальної юстиції, а також усіх, хто цікавиться кримінальним правом.

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2

ISBN 978-966-937-261-1 (т. 17)
ISBN 978-966-937-048-8

© Національна академія правових наук України, 2017
© Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2017
© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2017
© Видавництво «Право», 2017